Татарстан Республикасы Лениногорск муниципаль районы
муниципаль бюджет башлангыч белем учреждениесе
“Зәй-Каратай башлангыч гомуми белем мәктәбе”

Килешенде:
Уку-укыту һәм тәрбия эшләре буенча
директор урынбасары:
_______Вәлиева Г.Н.

“29__” _август _ 2025 ел

Расныйм:
Мәктәп директоры:
______Әхмәтова Л.Ш.
Боерык №34-ОД
“29” _август 2025 ел

ШАЯН СӘХНӘ

түгәрәге буенча эш программасы

Төзеде:
Башлангыч сыйныф укытучысы
Камалетдинова Р.К.

Педагогик киңәшмә
утырышында каралды
Беркетмә № 1 ___
“_29 ” август_2025 ел

Эчтәлек

I. Аңлатма язуы..3-6 бит
II. Педагогик оештыру комплексының шартлары..........7 бит
III. Программа эчтәлеге..8 бит
IV. Әдәбият исемлеге..9 бит
V. Календарь-тематик план ....10-11 бит
VI. Кушымта..12-18 бит

Аңлатма язуы

Мәктәптә тәрбия һәм белем бирү эшчәнлегендә бала яшьтәшләре һәм өлкәннәр белән аралашырга, әйберләрне танып белергә өйрәнә. Балаларны берләштерүдә, зурлар белән аралашуга өйрәтүдә, сөйләм телен үстерүдә, җәмгыятьтә үзен-үзе тота белеп, актив һәм сәләтле кеше булып үсүендә сәхнәләштерү эшчәнлегенең әһәмияте бик зур. Баланың бөтен тормышы уен. Уенда бала тирә-юнь турында, җәмгыятьнең законнары, кешеләрнең үзара аралашу матурлыгы турында мәгълүмат алып кына калмый, ә бу дөньяда яшәргә, үзенең максатларын төзергә өйрәнә. Ә бу баланың игътибарлы, яхшы хәтерле, дөрес, матур, әйбәт сөйләшә белүен таләп итә. Сәхнәләштерү уеннарында катнашып, балалар образлар, төсләр, авазлар аша тирә-юнь белән танышалар, ә сораулар балаларны уйларга, анализларга, йомгаклау ясарга мәҗбүр итә. Сәхнәләштерү эшчәнлеген алып барганда, һәр бала үзенең кичерешләрен, тойгыларын, теләкләрен, карашларын гадәти сөйләшкәндә генә түгел, ә чит тыңлаучылар алдында күрсәтә алырлык шартлар тудырырга яшьтән үк өйрәтергә кирәк. Еш кына без киң белемле, сәнгатьле сөйләшә белүчеләрне оялчан икәнен, чит кешеләр алдында югалып калуларын күзәтәбез. Бу проблемалар булмасын өчен, башлангыч сыйныфларда театр куую бик зур булышлык күрсәтә. Сәхнәләштерелгән уеннар балаларны шатландыралар. Спектакльләрдә катнашып, балалар тирә-юнь белән, төсләр, авазлар белән танышалар, ә уйланылып куелган сораулар балаларны анализларга, уйланырга, нәтиҗәләр ясарга өйрәтә. Сәнгатьле итеп сөйләргә өйрәнү барышында, сизелмичә баланың сүз байлыгы арта, бала чиста, дөрес, аңлаешлы итеп сөйләргә өйрәнә. Сүзлек формалаша - яңа сүзләр белән баетыла.

Сәләтле укучылар өчен оештырылган сәнгать юнәлешендәге бу түгәрәктә укучылар сәхнә серләренә, тылсымлы театр дөньясының матурлыгын ачарга өйрәнәләр. “Күңелле сәхнә” түгәрәге, исеменнән үк күренгәнчә, театр, сәнгать, җыр-бию яратучы укучылар өчен оештырыла.

Актуальлеге. Стандартларның яңалыгы-белем һәм тәрбия алуда универсаль гамәлләрнең берсе коммуникатив гамәлләрнең камил формалашуы. Ягъни, баланың үз фикерен диалогта һәм монолог рәвешендә башкаларга дәлилле итеп, әңгәмәдәшен кимсетмәслек итеп җиткерә белүгә әзерләү. Бу таләп – түгәрәкнең актуальлеген раслаучы мөһим дәлил дә. Балаларны берләштерүдә, зурлар белән аралашуга өйрәтүдә, сөйләм телен үстерүдә, җәмгыятьтә үзен-үзе тота белеп, актив һәм сәләтле кеше булып үсүендә сәхнәләштерү эшчәнлегенең әһәмияте бик зур.

Әдәбият ул – сүз сәнгате. Әмма дәресләр чикле. Өстәмә белем бирү, әдәбиятта яңа исемнәр, аларның иҗаты белән танышу; туган якның әдәбият һәм журналистика әһелләрен, аларның иҗатын киңрәк өйрәнү һәм укучыларның иҗади сәләтләрен ачуны күздә тотып, дәрестән тыш эшләрне “Күңелле сәхнә” түгәрәгендә алып барырга булдым.

Бу программа инновацион характердагы язуын билгеле.

Практик әһәмияте. Бу программаны мәктәпләрдә эшләүче театр түгәрәге җитәкчеләре һәм өстәмә белем бирү оешмаларында эшләүче педагоглар үзләренең хезмәтләрендә куллана ала.

Түгәрәк эшенең укучыларга белем бирүдә үзенә караган аерым таләпләре бар:

1. Укучыларның түгәрәккә ирекле рәвештә язылуы.
2. Түгәрәк үткәрү өчен метод һәм алымнарны сайлый белү.
3. Укучыларга индивидуаль якын килеп эш итү.
4. Түгәрәк эшләренең кызыклы һәм мавыктыргыч итеп оештырылуы.
5. Түгәрәкнең системалы рәвештә үткәрелүе.

Түгәрәк дөрес һәм системалы оештырылганда гына укучыларга төпле белем һәм тәрбия бирелә. Дәрес нинди белем һәм тәрбия бирсә, дәрестән тыш эшләр дә шул әһәмияткә ия булып тора.

Программаның үзенчәлекле ягы: дәрестә үтелә торган язучыларның әсәрләрен сәхнәгә чыгару, аларга "җан кертү".

Түгәрәкнең максаты. "Күңелле сәхнә" түгәрәге оештыруның төп максаты-сәләтле балаларны барлау, аларның иҗади сәләтен үстерүгә шартлар тудыру, татар теле һәм әдәби уку буенча белем бирүнең сыйфатын күтәрү, укучыларда халкыбызның гореф-гадәтләре, йолалары, бәйрәмнәре, дине, татар халкының язучылары, шагыйрьләре, драматурглары, артистлары, гомумән, күренекле шәхесләрен өйрәнү аркылы туган телгә һәм халкыбызга мәхәббәт һәм ихтирам хисләре тәрбияләү.

Түгәрәкнең төп бурычлары. Әлеге максатка ирешү юлында татар укучыларына әдәби уку фәне буенча түгәрәк үткәрүнең төп бурычлары түбәндәгечә билгеләнә:

1. Укучының татар әдәби телен үзләштерүенә, текстны аңлап, сәнгатьле итеп, төрле темаларга иркен сөйләшүенә ирешү, тел һәм әдәбият буенча иҗади сәләтен үстерү һәм иҗат итәргә омтылыш тудыру.
2. Балаларны мәктәп программасында булмаган, туган ягыбызда яшәп иҗат итүче язучы-шагыйрьләр һәм аларның иҗат үрнәкләре белән таныштыру.
3. Шәһәребез, районыбыз язучыларының иҗатын өйрәнү аша шәһәр, район тарихы, аның күренекле кешеләре, традицияләре белән танышу.
4. Тормышларын әдәбият дөньясына, журналистикага, артистлыкка багышлаган укучыларны киләчәктә мөстәкыйль белем алуга, алган белемнәренә нигезләнеп, укуларын югары уку йортларында уңышлы дәвам итәрлек укучылар хәзерләү.
5. Түгәрәк шулай ук сәхнә серләренә төшенү, кулдан матур киемнәр әзерләү һәм зәвыклы киенү, тамашачылар алдында үз-үзеңне тотарга өйрәнү бурычларын да үз эченә ала.

Сәхнәләштерү эшчәнлеге

- аудиоязмалар тыңлау, курчак театры, мультфильмнар, театраль тамашалар карау һәм алар буенча әңгәмә оештыру;
- уен-драматизацияләр;
- сәнгатьле итеп сөйләү күнегүләре;
- этика буенча аерым күнегүләрне үз эченә ала.

Түгәрәккә йөрүче укучылар яше. Программа 7-11 яшьлек балаларга исәпләнгән. Бу яшьтәге балалар бик кызыксынучан булалар. Ул яшьтәшләрен һәм өлкәннәрне, әти-әнисен күзәтә, аларның психологик сыйфатларын күрә. Шулай ук үз-үзен аңларга, теге яки бу очракта ни өчен үзен шулай хис итүен белергә тырыша. Аларда яңа төрле шатлыклар һәм шикләнүләр барлыкка килә. Хисләр даирәсе киңәя, ул акыл һәм эстетик өлкәләргә дә тарала. Бу яшьтәге балалар театр түгәрәгенә бик теләп һөм кызыксынып йөриләр. Аларның шушы кызыксынуларын тагы да арттырырга кирәк.

Түгәрәккә1- 4 нче сыйныф укучылары йөри. Анда 8 укучы исәпләнә.

Программаны үзләштерү срогы, күләме. "Күңелле сәхнә" түгәрәге программасы бер уку елына төзелгән. Укучылар белән шөгыльләр атнага бер тапкыр 1әр сәгать үткәрелә. Укыту планы буенча 35 сәгатькә исәпләнгән.

Шөгыль формалары һәм режимы. Программада һәр атнада бергәләп рольләр өйрәнүләр, төрле конкурслар, очрашулар, сәхнәдә чыгыш ясау каралган. Якташ һәм балалар язучыларының, күренекле каләм ияләренең әсәрләрен укып өйрәнү, аларга анализ ясау, сәхнәдә иҗади җимешләрен күзәтү укучыларга бер-берсе белән якыннан аралашырга, туган

телебезнең матурлыгын тоярга киң мөмкинлекләр ача. Бәйләнешле сөйләм үстерү, сәнгатьлелек, культуралы сөйләм кебек проблемалы мәсьәләләр дә программада урын алган.

Программаны тормышка ашыруда көтелгән нәтиҗәләр:
- укучы үзен иркен тотарга өйрәнә, психологик яктан ачыла;
- үзенең мавыгуына туры килгән эш белән шөгыльләнә;
- түгәрәктәге башка укучылар, укытучы белән аралашу вакытында эчке дөньясында ачыла, аралашу әдәбенә өйрәнә;
- укучы фикерләргә, үз фикерен дәлилләргә өйрәнә;
- сөйләм телен камилләштерә ;
- әхлак һәм зәвык тәрбиясе ала;
- шәхес булып тәрбияләнә, үз урынын таба;
- татар теле һәм әдәбияты буенча белемен тирәнәйтә, кызыксыну уята.

Тикшерү алымнары: укучыларның шәхси үсеш диагностикасы һәм мониторинг үсеше, чыгыш ясау, бәйгеләр. Түгәрәктә сәхнә серләре белән танышкан укучы дәрестә әсәрләргә анализ ясаганда, үз көченә ышанып, язма эшләр вакытында тел-сурәтләү чараларыннан иркен файдаланып, иҗади фикерләү сәләтенә бай булуын күрсәтә.

Укучылар белергә тиеш:
- театр һәм театр сәнгате тарихы турында;
- театр, тамаша залы һәм сәхнә турында;
- театрда үзеңне тоту кагыйдәләре турында;
- актер осталыгының теоретик нигезләре турында;
- сәхнәдә хәрәкәт кагыйдәләре турында;
- текстның эчке мәгънәсен ачыклау.

Эшли, башкара белергә тиеш:
- театр сәнгатен башка сәнгать төрләреннән аера;
- сүз басымын дөрес куя белергә;
- сулыш күнегүләрен;
- тавыш һәи дикция күнегүләрен;
- сөйләм ритмын;
- костюмнар һәм декорацияләр әзерләргә;
- грим салырга;
- экиятләрне сәхнәләштерергә;
- спектакль куярга

Программа эшчәнлегенә нәтиҗә ясау формалары. Әти–әниләр, балалар бакчаларында, укучылар алдында чыгыш ясау. “Туган тел” фестивалендә, Тукай көннәрендә, “Сәхнә көзгесе” бәйгеләрендә катнашу.

Уку елы ахырында укучылар белергә тиеш:

1. Театр сәнгате, аның төп узенчәлеген белү.
2. Милли театрыбыз, аның беренче карлыгачларын белү. (Язучы-драматурглары, артист-актерлары, режиссерлары).
3. Актерлык бурычы, образга керү һәм тоемлап сөйләү.
4. Режиссер күрсәтмәләрен аңлый, үти белү.
5. Мәдәниятне аңлый белүче, иҗади талантлы, әхлак сыйфатларына ия кеше булу.
6. Театр сәнгатен башка сәнгать төрләреннән аеру.
7. Сәнгатьле сөйли, образга керү.
8. Иҗади һәм мөстәкыйль эшли, үз кинәшләрен башкаларга да бирә алу

Педагогик оештыру комплексының шартлары

Иҗади коллектив эшчәнлеге технологиясе әлеге программаны тормышка ашыруда иң кулае. Программа **укучыларның аңлылыгын һәм иҗади активлыгын үстерү принцибына** нигезләнгән. **Укытуны оештыру алымы** – ул төркем белән эшләү. **Ә укыту шөгылен оештыру формасы** – әңгәмә, бәйге, күзәтү, спектакль.

Педагогик контроль. Укучылар йөри башлаган беренче көннәрдә үк укучыларның тел байлыгын, сәнгатьле сөйләмен күзәтү максатыннан **алдан тикшерү** үткәрелә. **Агымдагы тикшерү** исә нәни артистларның рольне үзләштерү дәрәҗәсен күзәтү өчен кирәк. Ә **йомгаклау тикшерүе** - артистларның сәхнәдә чыгыш ясаулары. Ул түгәрәк эшчәнлегенә нәтиҗә ясау максатыннан үткәрелә.

Дидактик материаллар: китаплар, энциклопедияләр, видеоматериаллар.

Матди-техник һәм мәгълүмати тәэмин итү: магнитофон, компьютер, видеоязмалар. Бу уку елына планны балалар шагыйре Р.Корбанның "Керпе малае дуслар эзли"әсәрен күз алдында тотып эшләдем.

Методик материаллар. Программа буенча эш укучылар белән бергәләп оештырыла, укыту методларыннан уен, күрсәтмәле гамәли алымнар, стимуллаштыру, мактау кебек тәрбия алымнары да кулланыла.

Түгәрәкнең программасы "Мәктәпләрдә укучы татар балаларына ана теле һәм әдәбият укыту программалары"на (Казан, "Мәгариф" нәшрияты, 2017нче ел) нигезләнеп, театр тарихы, әдәбият һәм сәнгать яңалыклары, газета-журнал материалларыннан файдаланып төзелде.

1-4 нче сыйныф(35 сәгать)

№	Тема	Сәг. саны	Үткәрү вакыты		Искәрмә
			План	Факт	
I.	**Кереш дәрес.**	1	01.09.25		
II.	**Казандагы театрлар.**	5			
	Театр тарихы турында белешмә.	1	08.09.25		
	Татар дәүләт "Әкият" курчак театры.	1	15.09.25		
	Казан дәүләт яшь тамашачылар театры.	1	22.09.25		
	Г. Камал исемендәге Татар Дәүләт Академия театры һәм К. Тинчурин исемендәге Татар Дәүләт драма һәм комедия театры.	1	29.09.25		
	М.Җәлил исемендәге татар дәүләт опера һәм балет театры.	1	06.10.25		
III.	**Без – яшь артистлар.**	7			
	Тел осталыгына ничек ирешергә? Сәнгатьле сөйләм күнекмәләре.	1	13.10.25		
	Сөйләм культурасы. Әдәби тел нормалары.	1	20.10.25		
	Сәхнә серләренә өйрәнү. Киенү-бизәнү осталыгы.	1	10.11.25		
	Татар халкының бию элементлары (кызлар өчен).	1	17.11.25		
	Татар халкының бию элементлары (малайлар өчен).	1	24.11.25		
	Күмәк бию элементлары.	1	01.12.25		
	Җырлы – биюле уеннар.	1	08.12.25		
IV.	**Сәхнә уеннары.**	8			
	Татар халык иҗаты белән танышу. Татар халык иҗатының үзенчәлекләрен билгеләү.	1	15.12.25		
	Такмаза, тел шомарткычлар.	1	22.12.25		
	Тизәйткечләр, такмаклар.	1	29.12.25		
	Табышмаклар, мәкальләр һәм әйтемнәр.	1	12.01.26		
	"Кәрия–Зәкәрия", "Күрсәт әле, үскәнем" җырлы-уеннар.	1	19.01.26		
	"Ак калач" җырлы- уен.	1	26.01.26		
	Мәзәкләр сәхнәләштерү.	1	02.02.26		

	Әкиятләр сәхнәләштерү.	1	09.02.26		
V.	**Туган ягым – яшел бишек. Экологик тема.**	6			
	Бүгенге көндә экологик проблема һәм аның әһәмияте.	1	16.02.26		
	Р. Вәлиеваның ”Кыңгырау чәчәк” әсәрен уку, фикер алышу, рольләрне бүлешү.	1	02.03.26		
	Кыңгырау чәчәк белән Куян рольләрен өйрәнү.	1	09.03.26		
	Куян белән малай рольләрен өйрәнү.	1	16.03.26		
	Кыңгырау чәчәкнең җырын өйрәнү.	1	23.03.26		
	Р.Вәлиеваның ”Кыңгырау чәчәк” әсәрен тулысынча кабатлау.	1	06.04.26		
VI .	**“Театр атналыгы” конкурсы.**	6			
	Р. Корбанның “Керпе малае дуслар эзли” әсәре белән танышу, рольләргә бүлү.	1	13.04.26		
	Керпеләр диалогын өйрәнү.	1	20.04.26		
	Ата, ана һәм керпе малаеның диалогы (хәрәкәтләр).	1	27.04.26		
	Керпе малае һәм Төлкенең җырын өйрәнү.	1	04.05.26		
	Декорация һәм киемнәр әзерләү.	1	11..05.26		
	Р. Корбанның “Керпе малае дуслар эзли” пьесасын тулысынча кабатлау.	1	18.05.26		
VII	**Йомгаклау**	2			
	Мәктәпләрнең башлангыч сыйныфлары алдында чыгыш ясау.	1	20.05.26		
	Атналыкларда катнашу. “И туган тел, и матур тел” (интеллектуаль викторина)	1	25.05.26		
	Барлыгы	35			